

En studie om pedagogers bemötande av skilsmässobarn

Petra Blomquist

Malin Sten

**Examensarbete 10 p
Utbildningsvetenskap 41- 60 p
Läroprogrammet
Institutionen för individ och samhälle
Höstterminen 2006**

Arbetets art: Examensarbete 10 poäng, Lärarprogrammet
Titel: En studie om pedagogers bemötande av skilsmässobarn
Engelsk titel: A study of ways in which teachers approach children whose parents are divorced
Sidantal: 19
Författare: Petra Blomquist och Malin Sten
Handledare: Josefa Vega
Examinator: Gunbritt Tornberg
Datum: september - 06

Sammanfattning

Bakgrund: I Sverige är kärnfamiljen än så länge den vanligaste familjeformen men det blir allt vanligare med separationer och därmed bildas nya familjekonstellationer. Familjer bryter upp och nya par flyttar samman. Hur påverkar de nya strukturerna barnen?

I samtal med pedagoger i verksamheten har det kommit till vår kännedom att ämnet skilsmässa är ”tabubelagt”. Pedagogerna vet inte riktigt hur man ska närma sig problemet, personalen vill vara ett stöd men är rädd för att ”lägga sig i”.

Syfte: Studiens syfte är att undersöka hur pedagoger anser att barn, vars föräldrar skilt sig, borde bemötas samt att se om det finns någon skillnad i synen på bemötandet, pedagogkategorier emellan.

Metod: För att uppnå syftet har vi valt att göra en kvantitativ enkätundersökning med 13 påståenden med fasta svarsalternativ, varav sju stycken redovisas i uppsatsen, samt en öppen fråga.

Resultat: Vi har kommit fram till att pedagogerna anser att det är viktigt att föräldrarna meddelar om att de ska separera för att enklare kunna anpassa elevens individuella planering. Vi har också kommit fram till att fritidspedagoger/förskollärare i högre utsträckning än lärarna vill ha en bättre kunskap om hur man bör bemöta skilsmässobarn.

Innehållsförteckning

Inledning	3
Syfte och frågeställningar	5
Forskningsbakgrund.....	6
Historisk bakgrund	7
Hur reagerar barnen.....	7
Pedagogers dilemma	8
Metod.....	10
Dataproduktion	10
Urval	11
Genomförande av datainsamling	11
Etiska överväganden	11
Bortfallsanalys	11
Analysmetod och reliabilitet	12
Resultat.....	13
Diskussion	17
Studiens svagheter	18
Fortsatt forskning.....	19
Referenser	
Bilagor	

Inledning

I Sverige finns det, cirka 400 000 skilsmässobarn, och statistiken pekar på att barn som får uppleva en separation blir allt yngre. De flesta skilsmässor, idag, äger rum innan barnet är sju år, alltså är det en stor andel skolbarn som har skilda föräldrar (Evenshaug & Hallen, 2001). Dyregrov och Raundalen (2005), menar att vår inställning till de nya familjekonstellationerna påverkar hur vi bemöter dessa barn.

Evenshaug och Hallen, (2001) anser att skilsmässa är en av de mest traumatiska händelser i livet. Med trauma menar vi att skilsmässa är en psykisk påfrestning, där individen försätts i en situation som är okontrollerbar. Händelsen i sig är inte traumatisk men upplevelsen för den enskilde kan vara mycket påfrestande (Wikipedia 2006).

För att hjälpa barn i sorg har skolverksamheten utvecklat handlingsplaner. Det vill säga att det finns en skriftlig vägledning för hur man kan bemöta en elev som upplevt något traumatiskt. Handlingsplaner finns för om barnet dör, personal som dör, svår olycka, miljöolycka, för barn i sorg det vill säga vid dödsfall eller olycka i familjen. Vid skilsmässa däremot finns ingen särskild handlingsplan. Meningen är att den befintliga planen skall användas i förändrad form, men att förändra skolans aktuella krisplan är ingen enkel uppgift. Det verkar istället som om barn som genomgår föräldrarnas skilsmässa ofta ignoreras. Det är enklare för pedagogerna att blunda för eventuella problem. I läroplanen står det att:

Hänsyn skall tas till elevernas olika förutsättningar och behov. Det finns också olika vägar att nå målen. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårt att nå målen för utbildningen (Lpo-94).

I verksamheten finns det barn som har koncentrationssvårigheter, som är nedstämda, tysta eller utåtagerande. Orsakerna till detta kan vara många, kanske en av anledningarna kan vara att barnets föräldrar har skilt sig. Det är viktigt att man som pedagog är uppmärksam på om ett barns beteende förändras, och att man i såfall försöker ta reda på orsaken till förändringen. För att klara av det ansvaret behöver man någon form av vägledning. Vi tror att en

vägledande handlingsplan, där man kan få information om hur barn kan reagera när föräldrarna skiljer sig, kunde underlätta arbetet.

De flesta barn, till skilda föräldrar, tar inte skada av skilsmässan i sig, men flertalet hade mått bra av att ha en utomstående vuxen att tala med. Här kan vi som pedagoger vara till stor hjälp. Det är då bra om man har god kunskap om barns reaktioner, både direkt efter händelsen och en tid senare (Ellneby, 1999). Det är viktigt att man som pedagog visar att man alltid finns tillhands om barnet behöver stöd. Barnet skall känna att det inte är ensamt (Bøge & Dige, 2006).

Under utbildningens gång har vi uppmärksammat att pedagoger har en tendens att bagatellisera fenomenet skilsmässa. Eftersom skilsmässa är så vanligt idag, är det lätt att förringa händelsen, man glömmer att det för den enskilde eleven kan vara ett trauma. I vår undersökning har vi försökt att ta reda på vilka uppfattningar det finns bland verksamma pedagoger och hur man tänker runt problemet. Blir vi skrämda och negativt inställda, eller låtsas vi som om det regnar?

Syfte och frågeställningar

Vid skilsmässa upplever man sorg och livet blir inte som förut. En skilsmässa är ett beslut som får konsekvenser för alla i familjen. Både för barn och vuxna brister den invanda ordningen. En nära gemenskap upplöses. Roller förändras och nya människor kommer ofta in i bilden. De som drabbas hårdast är dock barnen. Den ursprungliga familjen finns inte längre och barnets naturliga plats i familjen rubbas. Det är de vuxna som skiljs. Deras intima relation upphör, men inte deras föräldrarelation (Molander, 2005).

I samtal med pedagoger i verksamheten har det kommit till vår kännedom att ämnet skilsmässa är ”tabubelagt”. Man vet inte riktigt hur man ska närma sig problemet, man vill vara ett stöd men är rädd för att ”lägga sig i”.

Syfte

Studiens syfte är att undersöka hur pedagoger anser att barn, vars föräldrar skilt sig, borde bemötas samt att se om det finns någon skillnad i synen på bemötandet, pedagogkategorier emellan.

Frågeställningar

1. Hur tycker pedagogerna att man bör hjälpa eleverna att skapa ett utrymme som gör det möjligt att efter den första svåra tiden, gå vidare med sitt eget liv och sin egen utveckling?
2. Behövs det, enligt pedagogerna, en särskild handlingsplan för denna typ av krissituation?

Forskningsbakgrund

Den forskning som tidigare gjorts i ämnet skilsmässa, berör i synnerhet de vuxna. Man belyser situationen utifrån ett föräldraperspektiv, hur mår man som förälder, hur skall föräldrarnas situation lösas och var ska barnen bo? Barnen tycks mest synas i periferin. Trots detta bristfälliga underlag finns det litteratur som nämner barnens situation och det påstås att den närmaste tiden efter en skilsmässa kan vara nog så dramatisk för ett barn. Barnen vill i regel inget hellre än att föräldrarna skall älska varandra igen och återigen bli en familj (Öberg, 2002).

I boken *Nätverksfamiljen* (Bäck-Wiklund & Johansson 2003) skriver Kristina Larsson Sjöberg, verksam vid Örebro universitet som universitetslektor i socialt arbete, att länkbarnen (barn som har sin familjetillhörighet i två hushåll; de hushåll där den biologiska mamman respektive pappan bor) – i synnerhet flickorna – försöker att bibehålla relationen till båda föräldrarna och dessutom försöker de att hålla ihop de båda familjerna var för sig. En oerhört stor uppgift eftersom barnens familjer, i de flesta fall, är mycket större än de vuxnas. Kristina Larsson Sjöberg fortsätter påstå att vid en skilsmässa får många barn ta ett stort ansvar och fungera som vuxna då deras föräldrar blir som barn. Några barn upplever även att de fungerar som budbärare, inte bara för att förmedla ett budskap utan de skall också kunna svara på eventuella följdfrågor som mottagaren ställer (Öberg 2002). Om ett barn har den här rollen i sitt hem under en längre eller kortare tid, är det av yttersta vikt att han/hon kan dela sitt ansvar med någon annan vuxen, exempelvis i skolan. *”Nästan alla undersökningar av barn med problem, visar en tydlig övervikt av barn från ensam-mor-familj. I det sociala arbetet med barn är det betydligt oftare ensam-mor-familjer än tvåföräldersfamiljer som behöver hjälp, eller där samhället griper in”* (Bäck-Wiklund & Johansson 2003, sid 136).

I intervjuer som paret Öberg (2002) har genomfört, med vuxna skilsmässobarn, framkom det att en del personer byggde upp en fasad i skolan så att ingen skulle kunna se att de var ledsna. De skapade en personlighet som ingen kunde genomskåda eller relatera till den tidigare skilsmässan mellan föräldrarna. Som vuxna, och med facit i hand, skulle dessa skilsmässobarn ha önskat att de fått lite mer handfast hjälp och stöd, en person som hade tagit sig tid till att bryta ner fasaden och se bakom den skapade personligheten.

Historisk bakgrund

Innan giftermålsbalken infördes 1920, rådde det förbud mot skilsmässa. Men i princip ända fram till 1970 ansågs kvinnan underordnad mannen och barnen var föräldrarnas ”ägodel”. Det ansågs skamligt att skiljas och det allmänna tycket var att man var skyldig att hålla ihop för barnens skull. Först genom lagändringarna 1973 blev rätten till skilsmässa helt fri (Fahlbeck, 2005). Då införde Sverige en ny skilsmässolag som innebar att en skilsmässa kunde genomföras både enklare och snabbare. Lagen utformades för att utöka jämställdheten mellan män och kvinnor. Det skulle inte vara ekonomiska hinder för att avsluta ett förhållande. Detta, tror man, ledde till att skilsmässorna ökade (SCB, 1995).

1978 arbetade en forskargrupp, vid Barnbyn skå, med att samla in kunskap angående barn och separation. De kom bland annat fram till att en skilsmässa kunde ge barnets förhållande till omvärlden djupa och bestående skador. Det ansågs även att ett barn som genomgår föräldrars skilsmässa ”psykiskt förblöder”. En frågeställning var hur barnet skulle övervinna krisen, eller snarare om barnet överhuvudtaget skulle kunna gå vidare (Börjesson m.fl. 1981). Det tycktes som att en skilsmässa var en oerhört traumatisk och svår upplevelse som alltid gav svåra psykiska skador.

Många anser att man idag skiljer sig alltför lättvindigt. Samhällsbilden är förändrad och kvinnan är inte längre beroende av mannen. I dag kan de flesta kvinnor försörja sig själva och istället för att stanna kvar i en dålig relation väljer många att gå skilda vägar. Skilsmässa är dock inget enkelt beslut och många stannar, in i det längsta, kvar i den dåliga relationen i tron att en separation skulle vara skadlig för barnen (Fahrman, 1993).

Nyare forskning talar för att det inte finns något som visar på att barn skulle ta skada av själva skilsmässan. En skilsmässa beror ofta på att relationen varit dålig och konfliktfylld och den dåliga föräldrelationen får barnen att må minst lika dåligt (Fahrman, 1993). Idag ser man på skilsmässa som en svår händelse i ett barns liv, men detta betyder inte att negativa följder är oundvikliga.

Hur reagerar barnen?

Alla barn är olika och reagerar också olika på traumatiska händelser. Det finns dock vissa mönster som upprepas. Många barn reagerar med sorg och tårar, även om vardagen är fylld av konflikter och barnet inser att det vore lugnare om föräldrarna gick skilda vägar så är det ändå sorgesamt när skilsmässan blir ett faktum. Andra reagerar med ilska och aggressivitet, barnen upplever skilsmässan som ett svek, en händelse som de inte själva kan påverka. Några

reagerar med tystnad och sluter sig, de ställer inga frågor och svarar heller inte på tilltal. Vissa tycks inte reagera alls (Wadsby, 2005).

Familjeterapeuterna Gunnar och Bente Öberg (2002) har intervjuat skilsmässobarn, dels under den pågående skilsmässan och dels 20 år senare, då barnen blivit vuxna. De kom fram till att det inte finns något stöd för att man som vuxen skulle klara sig sämre i livet om man varit med om en skilsmässa. Däremot framgår det att de flesta barn, tiden runt och efter skilsmässan, mår dåligt. Barnen älskar båda sina föräldrar och har länge kvar en förhoppning om att de ska återförenas. De känner ofta skuld känslor och tror att skilsmässan beror på dem eftersom de inte förstår varför, därför är det viktigt att man förklarar anledningen. Det är också viktigt att det finns andra vuxna i barnets närhet som tar sig tid och hjälper barnet att bearbeta händelsen. Via intervjuer har det framkommit att majoriteten av barnen hade önskat att de haft en utomstående vuxen att tala med och få stöd av (Ekelund, 2003).

Pedagogers dilemma

Undersökningar om hur trauman påverkar barnens skolprestationer är väldigt sällsynta. Det finns dock undersökningar som visar på att tankeförmågan kan försämrans då man upplever sorg. Skolarbetet blir jobbigare och koncentrationsförmågan försämrans. Orsaken till sorgen tar alltför stor plats i barnets tankar (Dyregrov, 1997). Enligt Kadesjö (2001) finns det inga förutsättningar för koncentration om det inte sker ett möte mellan barnets tankar, känslor samt skolarbetet. Eleven får svårt att fokusera på någon annan uppgift då tankarna, hela tiden, rör sig kring exempelvis föräldrarnas skilsmässa. Ibland kan en traumatisk händelse leda till att barnet tar alltmer ansvar i hemmet och därmed har mindre tid till skolarbete (Dyregrov, 1997). För att underlätta skolarbetet, för elever med koncentrationssvårigheter, är det bra om man som pedagog vet vad problemet beror på. Därför är det viktigt att man har ett gott samarbete med föräldrarna så att man känner till barnets vardagssituation (Kadesjö, 2001).

Enligt Fahrman (1993) bestämmer man sig, idag, för att skaffa barn mycket tidigare i relationen än för några år sedan. Detta innebär tillsammans med yttre påfrestningar att många förhållanden spricker, man hinner inte bli tillräckligt trygg i relationen för att klara påfrestningarna. Som vi påpekat tidigare är det en stor andel skolbarn som har skilda föräldrar, och som pedagog i barnets närhet är det lätt att få känslan av otillräcklighet eftersom man inte kan ändra på det som skett. Man bör vara uppmärksam på de signaler som

barnet visar och alltid finnas tillhands och vara en medmänniska. Skolan kan verka som en ”fristad” för barnet då det är en plats där allting är som vanligt. Det är viktigt att man som vuxen inte tränger sig på. En enkel fråga om hur eleven mår för att visa att man är redo för en pratstund, om eleven har lust till det, räcker långt (Bøge & Dige, 2006).

Ett positivt förhållningssätt, där man inte bara ser det som är jobbigt utan istället lyfter fram ljusglimtar, kan göra att det blir lättare för eleven att orka med vardagsproblemen. Aaron Antonovsky (1991), professor i medicinsk sociologi, har skapat begreppet salutogenetiskt och menar att, med ett sådant förhållningssätt fokuserar man på vad som är bra istället för att leta efter det som är dåligt. Tanken är att försöka se, att ur allt ont kommer något gott, allting har en mening. Istället för att se svåra och kanske traumatiska livserfarenheter som jobbiga ska man söka efter vilka positiva upplevelser och vilken nytta händelsen kan ge. Kanske kan upplevelsen stärka individen och hjälpa honom/henne att gå vidare i livet. Enligt Ylva Ellneby (1999) är det viktigt att man i förstahand fokuserar på det som skapar en positiv sfär runt ett barn. Då är det bra om man är medveten om vad som skapar ohälsa och stress. För att kunna hjälpa elever som, exempelvis, går igenom föräldrarnas skilsmässa förutsätter det att man har goda kunskaper om vad en separation kan betyda för en elev. Ingen är mer än människa och som förälder orkar man ibland inte ta det ansvar som man ska. Då är det bra om det finns andra människor som orkar, till exempel pedagoger (Dalid, 2000).

Metod

Våra frågor syftar till att undersöka hur pedagogerna kan vara ett stöd för barnen i skolan. Vi har valt att utgå från Antonovskys (1991) salutogenetiska synsätt där han diskuterar hur viktigt det är att förmedla ett positivt tänkande samt att man försöker hitta en mening med alla livshändelser. Dessutom vill vi veta om de tycker att det vore bra att det fanns en särskild handlingsplan när det gäller barn som genomgår föräldrarnas skilsmässa. Vi har genomfört en kvantitativ undersökning i form av en enkät. Enligt Trost (2001), är det lättare att svara sanningsenligt på en enkät då den är mera anonym än en intervju. Dessutom ville vi ha ett större urval än vad vi kunnat få via intervjuundersökningar. En kvantitativ forskning kan verka statisk men underlättar att se mönster i ett samhälleligt liv. Dessutom ger en kvantitativ forskning en mer generell bild av den allmänna uppfattningen (Trost, 2001).

I undersökningen har vi valt att jämföra pedagogerna efter yrke, 20 lärare kontra 20 förskollärare/fritidspedagoger. Vi valde att placera fritidspedagoger och förskollärare i samma yrkesgrupp på grund av att förskollärare ofta arbetar i fritidsverksamheten också. Dessutom är förskoleklass liksom fritidsverksamhet på frivillig basis till skillnad från skolans närvaroaktivitet.

Dataproduktion

Enkäten bygger på 13 påståenden med fyra fasta svarsalternativ. Svarsalternativen är skalensliga och informanten väljer från att påståendet stämmer helt till att det inte stämmer alls, samt en öppen fråga. Vi vill undersöka hur pedagogerna kan vara ett stöd för barnen i skolan och om de tycker att det vore bra om det fanns en särskild handlingsplan när det gäller barn som genomgår föräldrarnas skilsmässa.

Vi har delat in våra påståenden i fyra kategorier som syftar till att ta reda på:

- Vem som skall bemöta elevens svårigheter, är det pedagogens eller någon annans ansvar (fråga 1-3)?
- Vad bör pedagogen göra för att skapa utrymme för elevens behov (fråga 5-7)?
- Hur mycket bör pedagogen "lägga sig i" föräldrarnas privatliv för elevens välbefinnande (fråga 8 och 9)?
- Behöver pedagogerna mer kunskap och/eller handledning (fråga 4 och 10-13)?

Med den öppna frågan vill vi ge informanterna möjlighet att med sina egna ord uttrycka sina tankar om hur de tror att en skilsmässa påverkar barns skolprestationer.

Urval

Vi har använt oss av bekvämlighetsurval. Urvalet bygger på kontakter som vi har sedan tidigare inom vårt verksamhetsområde, eftersom det är lättare att få svar på enkäterna om man använder sig av redan etablerade kontakter (Trost, 2001). Undersökningen grundar sig på pedagoger som är verksamma vid tre olika skolor på mindre orter. Rektorerne för de tre separata skolorna gav oss tillåtelse att lämna enkäten till pedagoger inom verksamhetsfält förskoleklass till och med år 5 samt fritidsverksamheten. Vi valde att lämna enkäten till både fritidspedagoger/förskolelärare samt lärare för att se om det fanns någon skillnad i synen på bemötandet, pedagogkategorier emellan.

Genomförande av datainsamling

Vi valde att överlämna enkäterna till en pedagog per skola som i sin tur delade ut dem till samtliga av sina kollegor verksamma från förskoleklass till år 5. Sammanlagt delades 60 enkäter ut, varav 40 besvarades. Vi lämnade ett kuvert, som placerades i personalrummet, där de besvarade enkäterna sedermera skulle läggas. Efter en vecka samlade vi in kuverten. För att underlaget skulle bli så stort som möjligt, samlade vi in enkäterna vid två separata tillfällen då det var ett antal av pedagogerna som önskade ytterligare dagar till att fylla i enkäten.

Etiska övervägande

Tillsammans med enkäten lämnade vi ett kort missivbrev, där det framgick vilka vi var och till vad enkäten skulle användas. Det framgick även att det naturligtvis var frivilligt att delta i enkätundersökningen och därmed fick pedagogerna möjlighet till att avstå från att delta. Eftersom enkäterna behandlar ett känsligt ämne är det av största vikt att pedagogerna är medvetna om att materialet behandlas konfidentiellt och att svaren inte kommer att kunna härledas till dem personligen. Enkäterna blev slumpmässigt numrerade för att analysarbetet skulle kunna genomföras lättare.

Bortfallsanalys

Med tanke på den förestående terminsavslutningen, då pedagogerna är under stor press och skall hinna slutföra terminsarbetet, anser vi att svarsfrekvensen var relativt hög. Vi lämnade ut 60 enkäter och fick tillbaka 40 det vill säga ca 67 % deltog i undersökningen. Om tidpunkten

för undersökningen hade varit en annan och om vi haft längre tid på oss är vi övertygade om att svarsfrekvensen kunnat bli ännu högre. Enligt Trost (2001) kan det vara en fördel att lämna en påminnelse för att öka antalet deltagare. Vi valde dock att avstå från det på grund av egen tidsbrist och med hänsyn till pedagogernas situation.

Analysmetod och validitet

Vi har valt icke-parametriska test i SPSS för att kunna analysera enkätsvaren, detta för att vår undersökning var relativt liten med tämligen få informanter. Datamaterialet var på ordinalnivå. För att se gruppskillnader har vi använt oss av Mann-Whitney U-test.

Den öppna frågan har vi analyserat utifrån pedagogernas förförståelse kring ämnet skilsmässa. Vi har inte jämfört de olika yrkeskategorierna, utan bara försökt tolka deras budskap.

För att få så sanningsenliga svar på enkäten som möjligt och för att, i möjligaste mån, undvika missförstånd har vi använt oss av enkla formuleringar i våra påståenden.

Resultat

Nedan följer resultatet från dels den öppna frågan och framför allt från fyra påståenden som visade på en signifikant, inte slumpmässig, skillnad. Vi redovisar dessutom en tabell med resultat utan signifikant skillnad men som vi fann intressant då det berör vårt syfte.

Kvalitativt: Av 40 informanter valde 20 stycken att svara på vår öppna fråga där pedagogerna fick möjlighet att tillägga eller berätta vidare om ämnet skilsmässa. Sex av pedagogerna skriver att de tidigare inte har funderat på skilsmässa som ett problem men enkäten fick dem att fundera och de kände sig dåligt förberedda i mötet med dessa elever. Av resterande 14 svar kan vi utläsa att alla elever är olika och bör bemötas därefter, en del vill ha uppmärksamhet och stöd medan andra inte vill prata om händelsen alls. Så som Fahrman (1993) påstår, så anser många att det oftast inte är själva skilsmässan som är problemet utan de föregående konflikterna mellan föräldrarna. Flertalet påpekade också att barns reaktioner kan komma år efter en traumatisk upplevelse så som skilsmässa. Och precis som Bøge och Dige, (2006) förespråkar, anser några att det är bäst att agera som vanligt och inte göra någon stor affär av det, skolan ska vara en fredad zon, där allt är ”som vanligt”.

Kvantitativt: I den kvantitativa delen av undersökningen har vi valt att jämföra pedagogerna efter yrke, 20 lärare kontra 20 förskollärare/fritidspedagoger (se figur 1 till och med 4 nedan). Vi har via Cronbach´s Alpha i SPSS kommit fram till att reliabiliteten i enkäten är god (0,77). Om man ser till helheten, huruvida man bör bemöta barn vars föräldrar skilt sig, så skilde sig inte pedagogernas syn åt nämnvärt. Flertalet pedagoger som deltog i undersökningen anser att skilsmässa är en traumatisk upplevelse i en elevs liv som bör tas på allvar. Men man kan ändå se att det i synnerhet är fritidspedagogerna/förskollärarna som önskar en handlingsplan att följa vid en eventuell kris. Nedanstående påståenden, i tabell 1, visar inte på någon utmärkande skillnad men vi tycker ändå att det kan vara intressant att belysa dem då de direkt berör vårt syfte.

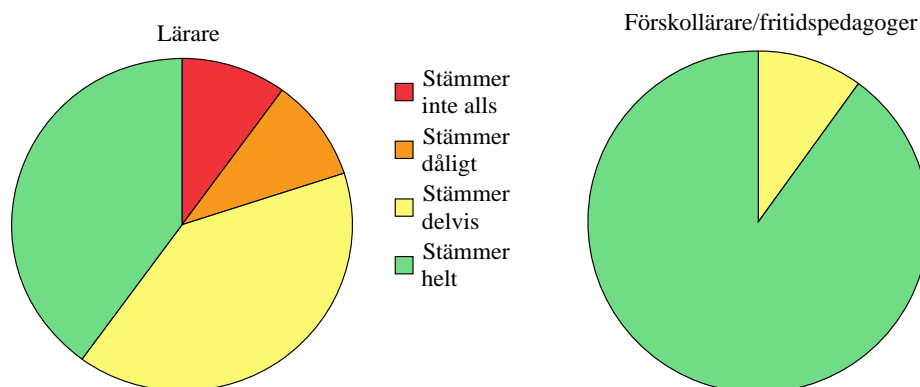
Tabell 1: Ingen signifikant skillnad.

	Stämmer helt	Stämmer delvis	Stämmer dåligt	Stämmer inte alls
Skilsmässa är en traumatisk upplevelse för barnet	11 av 20 16 av 20	6 av 20 4 av 20	2 av 20 0 av 20	1 av 20 0 av 20
Det är viktigt att anpassa barnets individuella planering under denna period	12 av 20 17 av 20	6 av 20 3 av 20	2 av 20 0 av 20	_____
Det angår inte mig om barnets föräldrar separerar	_____	3 av 20 0 av 20	4 av 20 2 av 20	13 av 20 18 av 20

(Svarta siffror = lärare, röda siffror = förskollärare/fritidspedagoger)

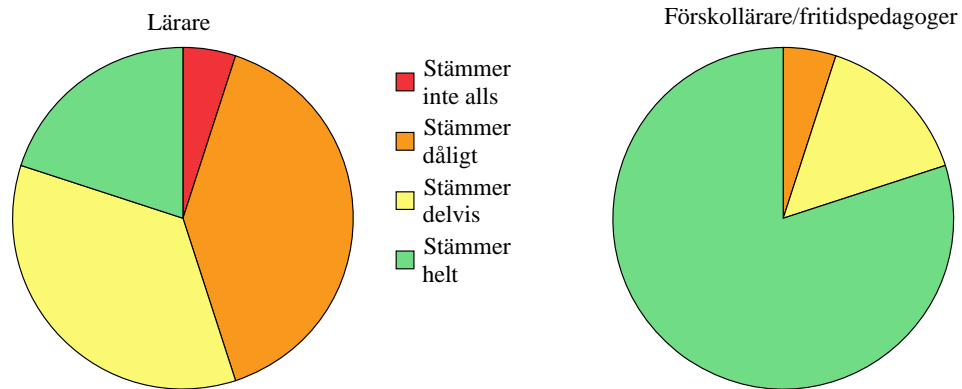
Fyra påståenden i enkäten, riktar sig till om pedagogerna är i behov av mer kunskap och/eller handledning. Samtliga av dessa resultat visar på en signifikant skillnad mellan yrkesgrupperna. Resultaten i vår undersökning visar på att förskollärare/fritidspedagoger är mer positiva till en gemensam policy för barn som genomgår föräldrarnas skilsmässa. Vi kan också utläsa att förskollärare/fritidspedagoger i större utsträckning hade önskat att det fanns en handlingsplan. Antalen som framgår är från svarsalternativet, stämmer helt.

- I figur 1 kan man se att övervägande majoriteten, 18 av 20, fritidspedagoger/förskollärare anser att man ska samtala enskilt med eleven, på elevens villkor om separationen. Men endast 8 av 20 lärare tycker att det stämmer helt ($Z = -3,39, P < 0,01$).

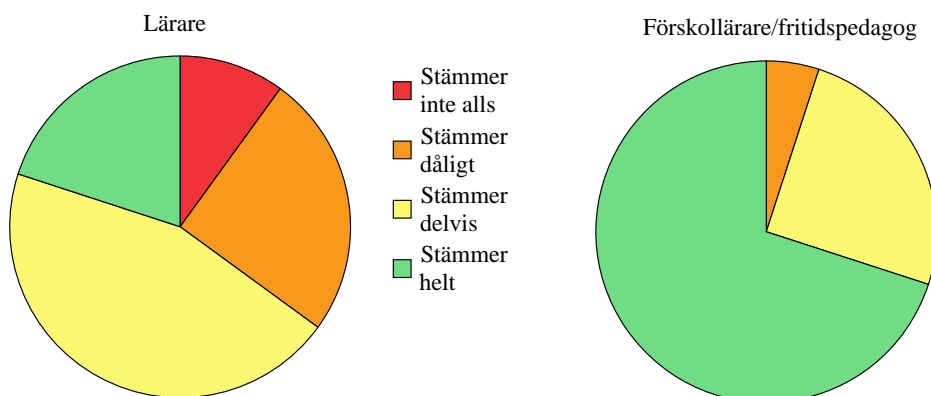
Figur 1: Enskilt samtal med eleven.

- Det framgår också tydligt i figur 2 att förskollärare/fritidspedagoger, 16 av 20, i större utsträckning än lärarna, 4 av 20, skulle önska att det fanns en handlingsplan för skilsmässobarn ($Z = -3,83, P < 0,01$).

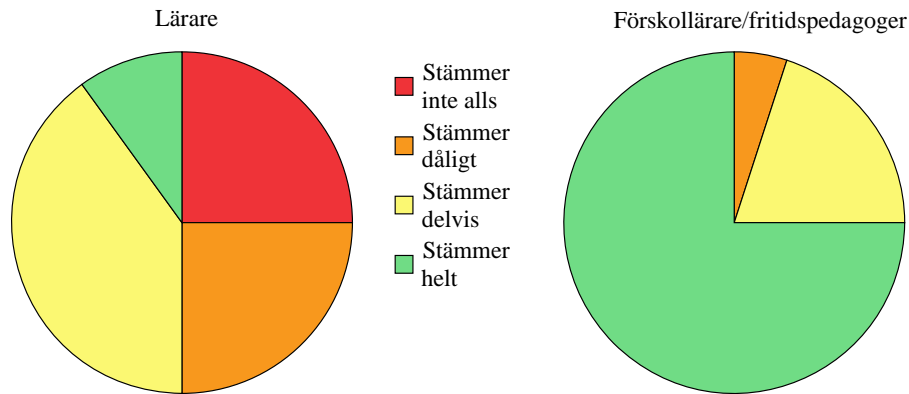
Figur 2: Handlingsplan.

- När det gäller bemötandet av skilsmässobarn, kan man i figur 3 se att det är fler förskollärare/fritidspedagoger, 14 av 20, än lärare, 4 av 20, som vill ha en bättre kunskap ($Z = -3,31, P = < 0,01$).

Figur 3: Bättre kunskap.

- Att skolan har en gemensam policy, när det gäller barn som genomgår föräldrarnas skilsmässa, anser förskollärare/fritidspedagoger, 15 av 20, vara av stor vikt. Medan endast ett fåtal lärare, 2 av 20, tycker att det är viktigt ($Z = -4,25$, $P < 0,01$). Detta visas tydligt i figur 4.

Figur 4: Gemensam policy.

Slutsats

Vi har kommit fram till att, när det gäller huruvida pedagogerna anser sig behöva mer kunskap och/eller handledning i mötet med skilsmässobarn så är skillnaden stor mellan yrkesgrupperna. Detta är en slutsats som vi finner relativt förvånande eftersom pedagogerna, på varje skola, arbetar med samma barn mot samma mål. För att en elev skall kunna tillgodogöra sig kunskap som förmedlas av läraren är det viktigt att eleven känner sig trygg och har förtroende för samtliga pedagoger. Vi anser att man måste se till elevens hela dag.

Diskussion

Syftet med vår studie var att undersöka hur pedagoger anser att barn vars föräldrar skilt sig, borde bemötas. Pedagogerna tycker att det är viktigt att föräldrarna informerar om att de ska separera. Pedagogerna känner till att skilsmässa kan vara en traumatisk upplevelse för en elev. Men om de är medvetna om att det i sin tur kan leda till att koncentrationsförmågan försämras kan vi inte utläsa av resultaten.

För att man som pedagog ska slippa känslan av otillräcklighet tror vi att en vägledning, som berättar om de olika reaktionsmönster som kan uppträda hos barn till skilda föräldrar, skulle underlätta mötet för pedagogen. Det är bra om man i arbetslaget dessutom utarbetar en gemensam policy där man tar vara på varandras erfarenheter av skilsmässa samt tar del av forskning som finns på området. Det kan i sin tur leda till att eleverna upplever en känsla av sammanhang och trygghet i skolan.

Tidigare forskning visar att många barn, vid en skilsmässa, får ta ett större ansvar i hemmet då föräldrarna inte själva orkar, vilket kan innebära att skolarbetet blir lidande. Om detta inte uppmärksammas kan det leda till problem för eleven senare i livet (Evenshaug & Hallen, 2001, Öberg, 2002). Om man, som pedagog, är medveten om detta faktum och, till viss del, anpassar sig efter barnets förhållanden så kanske man kan hjälpa till att förhindra att skilsmässan får en negativ följd.

I vår första frågeställning, som behandlar vad pedagogen bör göra för att skapa utrymme för elevens behov, framkom det att flertalet av pedagogerna i vår undersökning anser att det är viktigt att anpassa barnets individuella planering under denna period. Via den öppna frågan fick vi många kommentarer om att planeringen alltid ska vara individanpassad oavsett om eleven har upplevt ett trauma eller inte. De flesta av pedagogerna tycker att det är viktigt att man samtalar enskilt med eleven på elevens villkor om separationen. Man bör även samtala med eleverna i grupp om svåra ämnen såsom skilsmässa.

Vår andra frågeställning, som behandlar handlingsplanens vara eller inte vara, har vi däremot fått ett tydligare svar på. Om man tittar på undersökningens totala resultat, oavsett yrkeskategori, kan man tydligt se att de flesta pedagoger tycker att det hade varit bra med en tydlig vägledning för hur man bör bemöta dessa elever.

Eftersom pedagogerna är väl medvetna om att skilsmässa kan vara en traumatisk upplevelse, som kan påverka elevers skolprestationer i negativ bemärkelse, borde det vara en

uppmärksammas fråga inom skolan. Litteraturen visar också på att det är viktigt att man har god kunskap om hur trauman påverkar eleven (Ellneby, 1999). När vi jämförde de olika yrkesgrupperna kunde vi av resultaten utläsa att förskollärare/fritidspedagoger i utmärkande högre grad ville ha bättre kunskap om bemötande av skilsmässobarn, de ville samtala enskilt med eleven och i grupp, de ville också att skolan skulle ha en gemensam policy. Varför är då inte lärarna lika angelägna om detta? Beror det på att lärarna bagatelliserar skilsmässan och/eller är de rädda för att "lägga sig i"? Eller beror det kanske på att de anser att eleven mår bättre av att en specialpedagog eller liknande tar hand om dilemmat? Något som vi också har funderat över är om pedagogernas olika utbildning kan ha betydelse för hur man anser att man bör bemöta eleverna? Var den gamla lärarutbildningen mer inriktad på inläring medan förskollärare/fritidspedagogers utbildning riktade sig till elevens sociala situation? Kommer detta förhållningssätt att förändras eftersom utbildningen idag är enhetlig, alla pedagoger får samma typ av utbildning, eller kommer gamla invanda mönster att alltid finnas kvar?

Vi har under arbetets gång kommit till insikt vad det gäller skilsmässobarn. Vi inser numera att ämnet tycks tas för lite på allvar i skolan. Vi tror att man, i många fall, skulle ha kunnat förebygga långvariga problem för eleven om man haft kunskap om skilsmässotraumas påverkan på eleven. I vår kommande yrkesprofession ska vi försöka att förmedla ett positivt tänkande i elevgruppen för att ge eleverna möjlighet till att se det som är bra i första hand och det som är mindre bra (dåligt) får en sekundär betydelse (Antonovsky, 1991).

Studiens svagheter

En svaghet med vår undersökning kan vara att informanterna har feltolkat våra påståenden. Vi fick kommentarer på första påståendet i enkäten (se bilaga 1). En del informanter frågade om vad vi menade med ordet "bara". Även om vi försökte att göra påståendena så enkla och lättförståeliga som möjligt så tolkar alla människor sin miljö individuellt. Sedan finns det alltid en risk med enkäter som delas ut till samtliga anställda på en arbetsplats. Informanterna kan ha påverkat varandras svar genom diskussion med sinsemellan. Undersökningen kan inte representera ett urval av Sveriges samtliga skolor, då vi endast har använt oss av tre skolor på mindre orter. Slutsatserna vi har dragit från enkätsvaren är därmed inte gjorda från ett statistiskt säkerställt underlag men får ändå tjäna som grund för vårt resultat.

Förslag på fortsatt forskning

Våra resultat visar på att det finns en signifikant skillnad mellan yrkesgrupperna i vissa frågor. Det hade varit intressant att forska vidare kring detta för att bringa klarhet i vad skillnaden kan bero på.

Något som vi också tycker skulle vara intressant är att forska kring vad som faktiskt görs och om det görs något när man kommer i kontakt med en elev som är ur balans i samband med att föräldrarna separerat.

Referenser

Antonovsky, Aaron (1991). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.

Bøge, Per & Dige, Jes (2006). *Möta barn i sorg*. Kristianstad: Utbildningsradion AB.

Bäck-Wiklund, Margareta & Johansson, Thomas (red.) (2003). *Nätverksfamiljen*. Uddevalla: Mediaprint.

Börjesson, Bengt. m.fl. (1981). *Barn i kris: en bok om barn och separation*. Stockholm: Almqvist & Wiksell förlag AB.

Dalid, Gudrun (2000). *Skilsmässobarn...och sedan?* Örebro: Marcus förlag.

Dyregrov, Atle (1997). *Barn och trauma*. Lund: Studentlitteratur.

Dyregrov, Atle & Raundalen, Magne (2005). *Sorg och omsorg*. Lund: Studentlitteratur.

Ekelund, Gabriella (2003). Barn kan behöva hjälp genom skilsmässan. [Elektronisk] *Om barn*, 7 december. Tillgänglig: http://www3.ur.se/ombarn/templates/Page_3348.aspx

Ellneby, Ylva (1999). *Om barn och stress*. Falköping: Natur och kultur.

Evenshaug, Oddbjorn & Hallen, Dag (2001). *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Fahlbeck, Reinhold (2005). Familjen – finns den? *Juridisk tidskrift*, 2005/06 häfte Nr.1.

Fahrman, Monica (1993). *Barn i kris*. Lund: Studentlitteratur.

Kadesjö, Björn (2001). *Barn med koncentrationssvårigheter*. Falköping: Liber AB.

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet: Lpo 94, anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet (1998). Stockholm: Utbildningsdepartementet/Fritzes.

Molander, Hanna (2005). Barn och skilsmässa; Effekter på barn av skilsmässa; Skilsmässa och nya familjebildningar [Elektronisk]. *Gratis medicinsk rådgivning om psykologiska problem* 5 maj. Tillgänglig: <http://web4health.info/sv/answers/child-divorce-gen.htm>

SCB, (Statistiska centralbyrån) (1995). *Skilsmässor och separationer*. Örebro: SCB – Tryck.

Trost, Jan (2001). *Enkätboken 2*. [rev.] uppl.. Lund: Studentlitteratur.

Wadsby, Marie (2005). Hur reagerar barn vid en skilsmässa? [Elektronisk] *Familjeliv*, 15 juni.

Tillgänglig:

http://www.growingpeople.se/templates_GP/GP_PagePreview.asp?id=4339&FromPageId=4848.

Wikipedia (2006). *Den fria encyklopedin*. [Elektronisk] *Psykiskt trauma*. Tillgänglig:

<http://sv.wikipedia.org/wiki/Trauma>

Öberg, Gunnar & Bente (2002). *Vuxna skilsmässobarn berättar*. Falun: ScandBook AB.

Bilaga 1

Hej!

Vi är två studenter som läser Lärarprogrammet i Vänersborg. Våra namn är Petra Blomquist och Malin Sten och vi har precis påbörjat vår C-uppsats som ska handla om hur pedagoger anser att barn, vars föräldrar skilt sig, borde bemötas. Vårt syfte är att undersöka hur du som pedagog kan vara ett stöd för barnet i skolan och om du tycker att det vore bra om det fanns en särskild handlingsplan när det gäller dessa barn. Vi genomför en enkätundersökning, där vi ber er svara på de frågor så sanningsenligt som möjligt. Det är naturligtvis frivilligt att delta i enkäten och materialet kommer att behandlas konfidentiellt. Du kommer givetvis att vara helt anonym och svaren kommer inte att kunna härledas till dig personligen. Vi uppskattar och är tacksamma för alla svar för att vår undersökning ska bli så sanningsenlig som möjligt.

Ni kan få ta del av uppsatsen när den är klar HT06.

Fredagen den 19 maj kommer vi att komma ut till er och samla in enkäten.

Vi tackar på förhand för er medverkan!

Om ni vill fråga om något så tag gärna kontakt med oss.

Petra Blomquist 0707-20 75 10 petra.blomquist@student.hv.se	Malin Sten 0709-59 73 76 malin.sten@student.hv.se
--	--

Hur man bemöter barn vid en skilsmässa

Är du: Man Kvinna

Födelseår_____

Vilken årskurs/verksamhet är du verksam inom?

Finns det någon särskild handlingsplan på skolan för elever vars föräldrar skilt sig?

Ja Nej

Skilsmässa är en vanlig företeelse i samhället idag, många barn upplever den typen av separation. Nedan följer 13 påståenden med fasta svarsalternativ som avslutas med en öppen fråga. Utgå hela tiden från att det handlar om ett barn vars föräldrar har separerat. Sätt **ett** kryss i den ruta som stämmer bäst överens med vad du tycker.

	Stämmer helt	Stämmer delvis	Stämmer dåligt	Stämmer inte alls
1. Jag ska ge barnet stöd bara om han/hon kommer till mig för att få det.	☐	☐	☐	☐
2. Det ingår i mitt jobb att stödja dessa barn.	☐	☐	☐	☐
3. En specialpedagog eller liknande ska ta huvudansvaret för barnets behov under denna period.	☐	☐	☐	☐

	Stämmer helt	Stämmer delvis	Stämmer dåligt	Stämmer inte alls
4. Skilsmässa är en traumatisk upplevelse för barnet.	☐	☐	☐	☐
5. Det är viktigt att anpassa barnets individuella planering under denna period.	☐	☐	☐	☐
6. Det är viktigt att man samtalar enskilt med barnet, på barnets villkor, om separationen.	☐	☐	☐	☐
7. Det är viktigt att man i grupp samtalar med eleverna om svåra ämnen såsom skilsmässa	☐	☐	☐	☐
8. Det är viktigt att föräldrarna informerar mig om de ska separera.	☐	☐	☐	☐
9. Det angår inte mig om barnets föräldrar separerar.	☐	☐	☐	☐
10. Jag känner mig säker på hur jag ska bemöta dessa barn.	☐	☐	☐	☐
11. Jag vill ha en bättre kunskap om hur man bemöter dessa barn.	☐	☐	☐	☐

	Stämmer helt	Stämmer delvis	Stämmer dåligt	Stämmer inte alls
12. Det vore bra med en tydlig vägledning för hur man ska hantera barnen.	☐	☐	☐	☐
13. Det är viktigt att skolans personal kommer överens om en policy när det gäller barn som går igenom skilsmässa.	☐	☐	☐	☐

14. Har du själv något du vill tillägga eller berätta som rör ämnet i denna enkät?

Tack för din medverkan

Petra & Malin

Högskolan Väst
Institutionen för individ och samhälle
461 86 Trollhättan
Tel 0520-22 30 00 Fax 0520-22 30 99
www.hv.se